

A TERVEZÉSI–STATISZTIKAI RÉGIÓK KIALAKULÁSÁNAK JOGI ÉS TÁRSADALMI ELŐFELTÉTELEI, GAZDASÁGI SZEREPÜK

(The judicial and social prerequisites and the economic significance of planning-statistical regions in Hungary)

SZEKERES DIÁNA

Kulcsszavak:

gazdaság, régió, regionalizmus, statisztika, tervezés

A magyarországi tervezési–statisztikai régiók jogszabályi hátterét, kialakulásának helyzetét kívánom górcső alá venni, figyelembe véve az európai uniós csatlakozásunk előzményeit és következményeit. A tanulmány célja egy majd 10 éves időszak jogi folyamatainak és a fenti régiókat érintő gazdasági jellemzőknek az összefoglaló bemutatása és elemzése, a jogszabályok és statisztikai adatok alkalmazásával.

A regionalizmus tulajdonképpen a nemzetállam alatti-, szubnacionális szint megerősítését jelenti, amely folyamatot tipikusan a Nyugat-európai államok központi szervei indítják el, így kerülhetnek a régiók "nemzetállami porondra". Regionalizmus megerősödésének legfőbb okai a társadalmi jelenségekben keresendők Európa szerte, így abban, hogy kialakultak etnikai alapon bizonyos mozgalmak, új társadalomirányítási funkciók hatására előtérbe került a regionális érdekek képviselése és kialakult, majd továbbfejlődött az EU regionális politikája (Torma 2001).

Már az 1957-es Római Szerződésben is szerepet játszott a gondolat, hogy az integráció során nélkülözhetetlen a regionális különbségek mérséklése. Az áruk, a tőke, a munkaerő és a szolgáltatások szabad áramlása kerülhet veszélybe a jelentős fejlődésbeli eltérések kialakulása és fennmaradása miatt. A regionális politika 1964-ben a Gazdasági és Szociális Bizottság egyik feladatákként jelent meg, melynek szervezésére 1967-ben alakult önálló főigazgatóság. Az új csatlakozások előkészítése során újra és újra felmerült, hogy szükség van a fejlődésbeli különbségek mérséklésére. Az 1972-es Párizsi Csúcsértekezleten közösségi eszközök igénybevételének alkalmazásáról született döntés és az újonnan belépő országok politikáját is egyeztetették a Közösséggel. Az Európai Fejlesztési Alap a szükséges fejlesztésekre koncentrált 1975-ben, majd az Egységes Európai Okmány 1987-ben már regionális politikáról beszélt és kiegészítette a Római Szerződést is. 1988-ban megreformálták a regionális politikát, elhatározták, hogy növelni kell a koordinációt a Strukturális Alapok között, melyek az átfogó programokat támogatják.

A régiósítás gondolata Magyarországon több formában is felmerült. Nem csak az Európai Unióhoz való csatlakozást megelőzően vetődött fel ez a kérdés, hanem korábban is, leginkább a közigazgatási intézményrendszer változtatásával összefüggésben, valamint a térségfejlesztés előtérbe kerülése időszakában. A többszöri módosítás után kialakult tervezési-statisztikai régiók

igen eltérő gazdasági paraméterekkel rendelkeztek, nagy volt a fejlettségbeli különbség az ország keleti és nyugati fele között. Ugyanakkor a lakosság közel egyötödét magába foglaló főváros az országon belül „külön életet élt (él)”, mely szerint valamennyi kialakított régiónál jobb paraméterekkel rendelkezett és a különbség az elmúlt bő tíz évben csak tovább nőtt.

Régió kifejezés a nemzetközi deklarációkban Európában

Megfigyelhető a második világháború utáni gondolkodásban két kulcsfogalom: az integráció és a regionalizmus megjelenése. Az európai integrációtörténet során a fejlődés, a szupranacionális intézmények létrejötte, a központi szervek államok felett történő működése felvetette a nemzetállami szint „felülről való veszélyeztetettségének” gondolatát. A regionalizmus alapja a Keynes-i gazdaságpolitikában keresendő. Az állam politikai stabilitásáért felelősséget kell vállalni, szem előtt tartva a polgárok gazdasági-szociális biztonságát. Elérendő célnak kell tekinteni a teljes foglalkoztatottságot és a gazdaságilag elmaradott térségek (régiók) felzárkóztatását. A regionalizáció folyamatának elindítója a politikai milió (kormányok, parlamentek), amely a régiók önálló életre kelésével, öntudatra ébredésével a későbbiek során általa fékeződik majd le. A regionális politika a helyi szint és az országos szint érdekében állhat, hiszen működésével gazdasági növekedés váltható ki, ösztönözhető a vállalkozások optimális telephely választása, a térbeli elosztás arányos egyensúlya, a környezetvédelem alkalmazhatósága, szükséges intézmények létrehozására és pozitív irányú intézkedések alkalmazására kerülhet sor. Területi tagozódás szempontjából megfigyelhető a támogatandó régiótípusok sokszínűsége: a gazdasági és társadalmi alulfejlettséggel veszélyeztetett elmaradott régiók, a válságban lévő ipari régiók (nehézipari térségek), mezőgazdasági jelleget mutató vidéki térségek, halmozott hátránnyal, komoly társadalmi feszültségekkel küzdő válságban lévő nagyvárosi régiók és a szélsőséges környezeti feltételű területek jövedelemkompenzációjára nagy szükség van (*Torma 2001*).

Az Európai Gazdasági Közösség 1975-ben indította el a regionális különbségeket kiegyenlítő fejlesztési programját. A nagy regionális gazdasági különbségek, komoly társadalmi feszültségekhez, kevésbé tartós gazdasági fejlődéshez, továbbá a piac optimálisnál rosszabb kihasználásához vezettek. A regionális politika kialakulásához továbbá a korlátozott verseny jelenléte, a népesség vándorlása és a piacok kiszélesedésének megjelenése is nagyban hozzájárult. A történelem folyamán a különbségek kezelésére más- és más módok alakultak ki, így a '60-as években a tagállamok szintjén kerestek megoldásokat, a '70-es években visszaesés volt tapasztalható, a '80-as években a központi alapok létesítésére került a hangsúly, míg 1993-ban a belső határok megnyitásának lehettünk tanúi.

A regionalizáció a regionális identitástudat megerősítésére, illetve megerősítésére irányul a hatalom decentralizációja révén, ebben rejlik a Régiók Európája gondolat lényegi tartalma (*Nagy é.n.*). A regionális politika eszközeinek fő irányvonalát megalapozó négy alapelv: a

szubszidiaritás és decentralizáció, a partnerség (együttműködés) vertikális és horizontális síkon, a programozás, illetve a koncentráció és adicionálás.

A Régiók Bizottsága, mint intézmény, megtestesíti a régiók között kialakult partnerségi viszonyt, és többszintű kormányzási rendszer modelljének kialakulását vetítheti előre harmadik döntéshozatali szint kibontakozásával az uniós térben (*Pálné Kovács I.* 2004). A brüsszeli székhelyű Régiók Bizottságát a Maastrichti Szerződés hívta életre 1993-ban abból a célból, hogy a helyi és a regionális szervek közvetlen beleszólást kapjanak a Közösségek munkájába.

Az Amszterdami Szerződés kötelezővé tette a konzultációt, a foglalkoztatást, a szociálpolitikát, a környezetvédelmet, a szakképzést és a közlekedést érintő kérdésekben. Véleménye kötelező erővel nem bír és befolyási lehetősége is erősen korlátozott, mégis sikeres lobbitevékenysége folytán hatni képes a közösségi intézményekre (*Horváth* 2005).

Az Európai Unióban a tagállamok számának növekedésével egyre inkább megerősödött a regionális különbségek integrációt befolyásoló szerepe, a bővítésekkel az egyes tagállamok közötti fejlettségi különbségek olyan mértékben megnövekedtek, hogy regionális politika és intézményrendszer kidolgozására volt szükség. A regionális politika a Közösség jelentős feladatává vált és ez az alapokmányokban is tükröződik (*Ács et al.* 2003).

Az európai egység gondolatot, európaiságot megfogalmazó alapidokumentumok, szerződések a regionális szint szerepét nem említik, az áttörés 1957-ben következett be, amikor is az Európai Tanács Helyi Közhatóságok Konferenciáján a 6. számú véleményben megfogalmazódott a gondolat, miszerint „az állam szervezetének alapkörei a helyi és a regionális közhatóságok” (*Kurucsai* 1996, 66–72).

1960-ban Rómában az Európa Tanács Helyi Közhatóság harmadik konferenciáján a 12. számú határozatban a régió fogalmát a következőkben jelölik meg: „az államoknál kisebb területek összessége, melyeken az emberek különböző természetű közös érdekekre lelnek és amelyeken földrajzi, történelmi és gazdasági természetű kapcsolatok élnek.”

Az Európa Tanács Helyi és Regionális Közhatóság Konferenciája, a Bordeaux-i Nyilatkozat értelmében más és más jelentéstartalommal bír a régió kifejezés, általánosságban azonban elmondható, hogy országok „legnagyobb területi egységein élő emberi közösségekre vonatkozik, és e közösségekre a történelmi, kulturális, földrajzi vagy gazdasági homogenitás a jellemző” (*Kurucsai* 1996, 39–40).

A „Regionalizáció Közösségi Chartájában” a régió kifejezés olyan területet jelöl, amely földrajzi szempontból nyilvánvaló egységként funkcionál, vagy olyan homogén területkomplexum, mely zárt szerkezetet alkot és lakosságát közös jellemző elemek kötik össze, mely tulajdonságok megőrzésére és továbbfejlesztésére törekszenek a kulturális, társadalmi és gazdasági fejlődés elősegítése érdekében.

Az 1987-es Európai Egységokmány 130. cikkelye megfogalmazza a regionális politika céljait, így azt, hogy mérsékelni kell a régiók közötti eltéréseket, a megkésett fejlődésből eredő különbségeket, ki kell alakítani egy összehangolt, nemzeti, közösségi gazdaságpolitikát. Továbbá meg kell alkotni annak a strukturális eszközeit, az 1975-ben létrehozott Európai Regi-

onális Fejlesztési Alap segítségével meg kell szüntetni a kirívó regionális aránytalanságokat, és koordinálni kell a közösség különböző pénzügyi forrásait (Ács *et al.* 2003). A Maastrichti Szerződés a regionális politika háromévenkénti részletes értékelési kötelezettségeit erősíti meg.

1996-ban, Bázelen fogadták el az ún. Európai Régiók Gyűlésén a „Regionalizmusról Európában” nyilatkozatot, melynek értelmében a régió törvényes területi testület, amely az állami szint alatt közvetlenül helyezkedik el, választott politikai testülettel, önkormányzattal felruházott.

Az Európa Tanács Helyi és Regionális Közhatóságok Európai Kongresszusa 1997-ben Strasbourgban fogadta el a Regionális Önkormányzatok Európai Chartáját, melyben régióra vonatkozó fogalmi meghatározás nem található. Mindazonáltal a régióra az „állam alapegységeként, illetve megfelelő hatalmi szintként” tekint. A régió fogalmát a Charta területi-földrajzi alapon közelíti meg, önkormányzati és dekoncentrált típusát megkülönböztetve (Torma 2001, 186). Deklarálja a regionális önkormányzatot, olyan önszerveződési, illetve központi hatósági jogkörhöz normálisan kapcsolódó előjogokat élvező, választott testülettel rendelkező önkormányzatként, amely a központi kormányzat és a helyi önkormányzatok között helyezkedik el. A Charta szóhasználata megszemélyesíti a régiót, arra, mint regionális önkormányzatra tekint (Szabó 2005).

Az Európai Közigazgatási Terület kialakulásához vezető közigazgatási integráció elmélyítését célzó lépcsőfokként, egyfajta minimumstandardként szolgál a Charta (Torma 2001). Magyarország Európai Unióhoz történt csatlakozása következtében az EU nem támasztja feltevésként az országgal szemben, hogy a kialakult régiókban önkormányzati típusú testületeket hozzon létre, de kitűzhető célként fenntartja, hogy az alkotmányozás keretében a demokratikus kormányzás intézménye érvényesüljön⁽¹⁾, és a regionális területfejlesztési intézményrendszer ennek alapját képezheti.²

A regionális különbségeket meghatározó tényezők

Az egyes régiók versenyképességét a fizikai infrastruktúra és az emberi erőforrások területén fennálló különbségek befolyásolják és meghatározzák, csakúgy, mint a régiók kutatás, innovációs és korszerűsítési fejlesztés képessége, a külföldi tőkeberuházást vonzó képesség jelenléte és egyes régiók periférikus fekvése.

A magyarországi tervezési-statisztikai régiókról

Rendező elvként a fogalmi meghatározás útvesztőjében Szabó Pál szavaival élve két dimenzió vetületében tekintem át a régió fogalom jellemző jegyeit. Az „ágazati dimenzió” tekintetében elméleti és gyakorlati, míg a területi dimenzió esetében különböző országok, régiók „képviselőinek szemüvegén át” kerülhet sor csoportosításra (Szabó 2005).

A történeti dimenzió tekintetében a régió nem csupán terület beosztási kategória, hanem az államszervezet új működési jellemzőjének is tekinthető.³ Elmondható, hogy hosszú történelmi

folyamat eredményeként a régió polgáraiban kialakuló összetartozás tudat különböztethet meg egymástól sajátos területi egységeket, (Kovács 2001) így elmondható, hogy a régió társadalmi képződménynek is tekinthető (Lengyel 2003). Az összetartozás tudat alapvetően kétirányú lehet (régió dualizmusa), lehatárolható hasonlóság, vagy különbözőség tekintetében, ily módon beszélhetünk homogén és funkcionális régióról. A „homogén régiót az alkotó térstruktúra egyedisége határozza meg”, amely formális, uniformizált, struktúra (Benedek 2000, 62).

A területi tudományok berkeiben a régió a települési szint és a nemzeti szint között helyezkedik el. Állami szintet meghaladó régió a makro, míg a mikro régió állami szint alatti képződmény. Egy-egy régió több al- és szubrégióból is állhat. Külön kategória a nemzeti határon átnyúló, úgynevezett eurorégió intézménye, ahol két vagy több állam, illetve helyi kormányzataik között társadalmi, gazdasági, szociális, kulturális és más jellegű együttműködések alakulnak ki (Szabó 2005). A gyakorlati megvalósulás tekintetében közigazgatási, vagy adminisztratív és területi tervezési, területfejlesztési régiókról lehet szó. „A régió a gazdaság fenntartható növekedését és a térszerkezet korszerűsítését szolgáló, önálló finanszírozási forrásokkal rendelkező, autonóm fejlesztéspolitikát megvalósító, önkormányzati jogosítványokkal felruházott területi egység” (Horváth 2005, 319). Lehet önkormányzati típusú vagy központi államigazgatási típusú, attól függően, hogy centralizált vagy decentralizált rendszerben keletkezik (Nagy). A területtervezési-területfejlesztési régió az intézményi tér elemének tekinthető, „kívülről-felülről” befolyásolt, gazdaság- és regionális politikai indíttatású pontosan lehatárolható területi egység (Szabó 2005, 40–41).

A régió tehát egyedi sajátosságokat felmutató, közös jellemzőket magában foglaló és ez alapján földrajzilag elhatárolható területi egységet jelent (Csiffári 2004). A régiók kialakulásának, szerveződésének okai sokfélék lehetnek, így politikai okok következtében is létrejöhetnek, gazdasági okok is elősegíthetik régiók kialakítását, kulturális értékazonosság szintén válhat régióképző tényezővé. A fejlesztési célkitűzések megvalósításának érdekében is szükségesszerűvé válhat az egységes megújítás, ez a forma a tervezési-fejlesztési régió.

Jogsabályi háttér

Magyarországot a rendszerváltásig erősen centralizált területi közigazgatási modell jellemezte, a hatáskörök letéteményese a megye, illetve a járások voltak. A települések, kistérségek, megyék és régiók feladatai és szerepei az önkormányzati, és területfejlesztési szabályozáson keresztül kerültek kialakításra. A kilencvenes évek első felében igazgatási feladat- és hatáskörök kijelölésére került sor. Az 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról az önkormányzás jogának kialakításán túl a feladatellátás kérdéskörét is taglalta. A térségi szemlélet, a funkcionális együttműködés kialakulásával társulások lehetősége jelenhetett meg. A helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről szóló 1991. évi XX. Törvény szól. A települési kapcsolatrendszerek kialakulásához nagyban hozzájárult a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános

szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.), amely a közigazgatási szolgáltatások nyújtását szabályozza.

Magyarország térségeinek társadalmi-gazdasági, kulturális fejlődésének kiegyensúlyozott területi fejlődését és előmozdítását, valamint a területfejlesztési politika átfogó érvényesítését, az országos és a térségi területfejlesztési és területrendezési feladatok összehangolását tűzte ki célul az Országgyűlés, melynek érdekében megalkotta a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvényt.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozás támogatásokhoz való hozzáférést tett lehetővé és egy alapvetően új intézményi rendszer és működési mechanizmus meghonosítását igényelte. Magyarország feladata a regionális politika olyan rendszerének kidolgozása volt, amely lehetővé teszi a strukturális alapok felhasználását, illeszkedve a hazai regionális politika, területfejlesztés sajátosságaihoz és intézményrendszerének felépítéséhez (Kengyel 2008).

A régiók felé való erőteljesebb elmozdulást az első Országos Területfejlesztési Koncepció 1998-as elfogadása jelentette, melyre az első, átfogó EU-s elveken nyugvó stratégiai fejlesztéspolitikai dokumentumaként tekinthetünk.⁴ Két alkalommal került értékelésre és ezek figyelembe vételével 2004-ben elkészült az OTK felülvizsgálata, melyet az Országgyűlés a 97/2005. (XII.25.) Országgyűlési határozatával 2005. december 19-én fogadott el. Az Országos Fejlesztéspolitikai Koncepciót 2005 decemberében, 96/2005. (XII. 25) OGY határozatával Magyarország hosszú távú, 15 éves fejlesztési koncepciójaként elfogadta. A fejlesztéspolitika átfogó céljai a 2020-ig terjedő időszakra szólnak, míg az országos területi célokat 2013-ig rögzíti a koncepció (Kengyel 2008). Az OTK legfőbb célja a területi harmónia megvalósítása, melynek érdekében közép- és hosszú távú célok kerülnek megfogalmazásra.

Az új OTK rögzíti a hét területfejlesztési régió saját céljait, területpolitikai célkitűzéseket határoz meg, melyek elérését a mindenkori kormányzatnak segítenie kell, melyhez egyrészt regionális stratégiákat, programokat, másrészt a szakpolitikák eszközeit kell felhasználni. Szakpolitikák számára is meghatároz célokat a koncepció, alapvetően szinten kerülnek rögzítésre, az eszközrendszer biztosítása a kormányzat feladata. Sokkal decentralizáltabb, regionális szintre jobban támaszkodó elképzelés létrehozása és megvalósítása szükséges, több ágazat és a piaci folyamatok nemkívánatos területi hatásainak kompenzálása volt a területpolitika feladata, manapság azonban a területileg hatékony működés, kiegyensúlyozott területi fejlődés megteremtése a cél, úgy, hogy biztosítsa a fejlesztéspolitika hatékonyságát és mérsékelje a területi leszakadást. A területi célok érvényesítésében elsődleges szintet képeznek a régiók (NUTS2), ezen a szinten kell, hogy végbemenjen a területi szakpolitikák integrálása.⁵

Az Országos Területfejlesztési Koncepció felismeri, hogy a hagyományos területpolitikai funkciókat a legelmaradottabb területekre kell koncentrálni melynek folytán a hazai vidékfejlesztést támogatja, oldani kívánja a domináns agrárgazdasági jelleget, továbbá célul tűzte ki a vidékfejlesztési programozás fokozatos decentralizálását. Önálló területpolitika kialakítása és következetes alkalmazása a cél, amely harmonizál az Európai Unió területi kohéziós politiká-

jával és területi aspektusból segíti érvényre jutni a Lisszabon-i és Göteborg-i irányelveket⁶ (Horváth 2005).

Az Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció olyan átfogó tervdokumentum, amely a fejlesztéspolitika irányelveit, az ország közép- és hosszú távú fejlesztéspolitikai céljait határozza meg, és a szakmapolitikai célokat egységbe rendezi. A térségi versenyképesség fejlesztését, a területi felzárkózást, a fenntartható térségfejlődést és örökségvédelmet, a területi integrálódást Európába, valamint a decentralizációt és regionalizmust fogalmazza meg stratégiai célként. Jövőképként, vagyis ahhoz, hogy az ország állampolgárainak életminősége javuljon, és a társadalmi jólét szintje növekedhessen, több és ezen keresztül "jobb", magasabb jövedelmet biztosító munkahelyet kell biztosítani. Az otthonteremtést is ösztönözni kell, így válhat lehetővé a hosszabb, egészségben eltölthető élet. 2020-ig a fejlesztéspolitika átfogó céljai a „Versenyképes Magyarország”, „Igazságos Magyarország” és „Biztonságos Magyarország” megteremtése képezi. Ezen átfogó célok megvalósítását szakterületi stratégiai célok szolgálják, melyek együttes, középtávú érvényesülése szükséges a megkívánt jövőkép megvalósulásához. Stratégiai célként a magyar gazdaság versenyképességét tartósan növelni, foglalkoztatást bővíteni, a képzettséget növelni, népesség egészségi állapotát javítani, a társadalmi összetartozást pedig erősíteni kell. A fizikai elérhetőséget, az információs társadalmat ki kell teljesíteni, a természeti erőforrásokat és környezeti értékek védelmét és fenntartható hasznosításukat biztosítani kell, a modernizációt szolgálatunkba kell állítani. A területiség, térszerkezet szempontjait kiemelten figyelembe kell venni a stratégiai célok elérése során és egyidejűleg olyan horizontális szempontokat is érvényesíteni kell, amelyek a társadalmi és a területi kohéziót szolgálják.⁷

Törvényi jellegű szabályozás kialakulásáról

Adminisztratív értelemben vett régió tehát nem létezik Magyarországon, a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény alapfogalmai között az 5. paragrafus e) pontja ea) alpontja definiálja a tervezési-statisztikai régió fogalmát; a fejlesztési régió fogalmi meghatározásával egyetemben, II. fejezetének 5.2. pontja meghatározta az ország hét tervezési-statisztikai régióra való felosztását. Az Országos Területfejlesztési Koncepcióról szóló 35/1998. (III. 20.) Országgyűlési határozat jövőképe értelmében „az ország régiói a szomszéd országok határ menti térségeivel közösen az európai és határ menti együttműködés fő szervezői, a régiók egyúttal a megyék közötti szoros kooperáció színterei a fejlesztéspolitikában.” A területfejlesztés átfogó célja többek közt a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló törvény alapján „a területi egyenlőtlenségek mérséklése: a régiók, a megyék, a főváros és a vidék, a városok és a községek között.” Fontos elv, hogy „a területfejlesztési politika céljait a gazdaságpolitika egészében érvényesíteni kell.”

A regionális intézményrendszer fejlesztése érdekében, követelményként állította, hogy: „ki kell alakítani megyei információs rendszerek bázisán a régiók statisztikai megfigyelési rendszerét a tervezési-statisztikai régiókra, továbbá az Európai Unió programkészítési gyakorlatá-

nak figyelembevételével elő kell segíteni regionális szintű tervdokumentumok összeállítását a régiókban.⁸ A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény módosításáról szóló 1999. évi XCII. törvény 6. paragrafusa az Országos Területfejlesztési Konceptióról szóló országgyűlési határozatra való visszautalással elrendelte a területbeosztásnak megfelelően a regionális fejlesztési tanácsok megalakítását, mellyel megerősítették a hét tervezési-statisztikai régiót, amely az Európai Unió területbeosztás öt fokozata (NUTS1-5) közül a második szintnek (NUTS2) felel meg.⁹

Ahhoz, hogy a magyarországi területi egységek összevethetőkké váljanak az Unió egyes országokon belül elhelyezkedő régiókkal, azaz a strukturális alapokból való részesedés biztosítható legyen, a fenti tervezési-statisztikai egységek létrehozására volt szükség.

Magyarországi régiók jellemzése a 2000–2007 közötti adatok tükrében¹⁰

A reálgazdaság változása a GDP alakulása következtében

Az ország társadalmának térbeli különbségeit leginkább a reálgazdaság határozza meg, hiszen ennek teljesítményétől függ a térség gazdasági és társadalmi fejlődése is. A gazdaság térszerkezetére ható fontosabb tényezők közül a gazdasági teljesítőképesség, a foglalkoztatottság, valamint a gazdasági szervezetek, vállalkozások alakulását emelhetjük ki. A gazdasági teljesítőképességet a következőkben döntően a legfontosabb négy fajlagos mutató alapján vizsgálom: a GDP vásárlóerő-paritáson és az EU átlagokhoz viszonyítva, a gazdaságilag aktívak az aktív népességhez viszonyítva, a munkanélküliségi ráta és az 1000 lakosra jutó működő vállalkozások szerint. Ezek a mutatók egyúttal a komplex térségelemzés legfontosabb tényezői is.

A gazdaságot megítélő talán legfontosabb mutató a bruttó hazai termék (GDP) alakulása térségenként. A tisztított egy főre jutó fajlagos mutató jól jellemzi az országon belül fennálló különbségeket mind időben, mind térben. A rendelkezésre álló adatok alapján 1995-től 2006-ig van lehetőség az egy főre jutó GDP alakulását követni országosan és régióként egyaránt.

A vizsgált időszakban az egyes régiókban érvényesülő trendek az adott térség mindenkori gazdasági potenciálját is kifejezik. A régiók közül az egy főre jutó GDP az országos átlaghoz viszonyítva már 1995-ben is Közép-Magyarországon volt a legmagasabb, 145,7%, ahol Budapest mutatója 183,6%-os volt. A 2000-es év kivételével (amikor viszont másutt volt számottevő a növekedés) egyenletes és töretlen volt az országos átlaghoz viszonyított emelkedés, mely 2006-ra már elérte a 165,9%-ot. Ebben az évben Budapest mutatója már 221,3%-os volt, mely jól jelzi azt a hihetetlenül magas fővárosi koncentrációt, ami a korábbi évtizedekben kialakult főként ipari, szolgáltatási, de közigazgatási centralizációnak is köszönhető.

2006-ig a vizsgált időszakban mindössze a Nyugat-dunántúli régióban volt az országos átlagot meghaladó mértékű az egy főre jutó GDP, 1995-ben ez 102,8, 2006-ban pedig már csak 100,3% volt. A változás trendjének jellege a jelzett 13 évben leginkább parabola alakú volt, mely szerint 2000-ig 114%-ot meghaladó növekedési eltérés, azt követően viszont folyamatos

csökkenés volt jellemző. Ez számottevően összefüggött a régióba beáramló jelentős külföldi tőkével és azok pozitív hozadékaival, mint pl. a foglalkoztatottság és az azokból fakadó életkörülmények javulásával.

A Közép-dunántúli régiót is hasonló folyamat jellemezte, mint Nyugat-Dunántúlt, csak lényegesen alacsonyabb szinten. A mutató 1995-ben itt 90,9% volt, az időszak amplitúdója itt is 2000-ben volt, ekkor 97,8%-ra megközelítette az országos átlagot. 2006-ra a régió országos átlaghoz való aránya visszaesett a 13 évvel korábbi szintre.

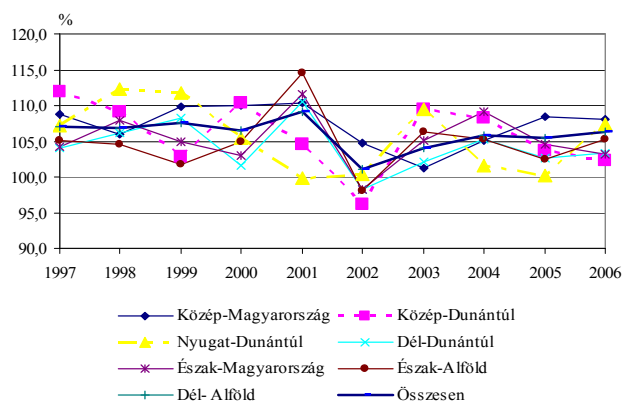
A többi régióban az elmaradás az országostól már 1995-ben is 20–30% között mozgott, s a vizsgált időszakban a leszakadás a Dél-dunántúli régió kivételével mindenütt erőteljes volt. Az országos átlaghoz viszonyított legnagyobb csökkenés a Dél-Alföldön következett be, a 16,4 százalékpontos visszaesés 2006-ra 66,2%-os mutatót eredményezett. A másik két régióban a csökkenés 8 százalékpont körül alakult. A leszakadás, illetve a központi régió hangsúlya még jelentősebb lett. A legnagyobb mutatót adó Közép-Magyarország és a legkisebbet jelző Észak-Alföld között az eltérés 1995-ben 2,1-szeres volt. Ugyanez 2006-ban szintén a központi régió és már az Észak-alföldi régió között 2,6-szeresre nőtt.

A bruttó hazai termék egy főre jutó vásárlóerő-paritáson mért értéke lehetővé teszi a régiók nemzetközi összehasonlítását. Itt a számításhoz használt adatok PPS-ben, azaz egy közös pénznemben kerültek kifejezésre, mely kiküszöböli az országok árszintjében lévő különbségeket, és ez által lehetővé teszi a GDP volumen összehasonlításokat egyes országok között.

Az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson mért értéke 1996-ban 8589 PPS volt, mely dinamikájában jelentősen nőtt 2006-ra, közel 1,8-szeresére. A növekedés ütemessége évről-évre eltérő volt országosan is, de az egyes régiókban ettől hektikusabb volt a változás. Az azonban a vizsgált időszak egészére elmondható, mint a 3. számú grafikon is jelzi, hogy 2001-ben a Nyugat-Dunántúli régió kivételével mindenütt kiugró növekedés volt jellemző, itt azonban a megelőző év magas bázisa vezetett a visszaeséshez.

1. ÁBRA

Az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson történő alakulása régióként

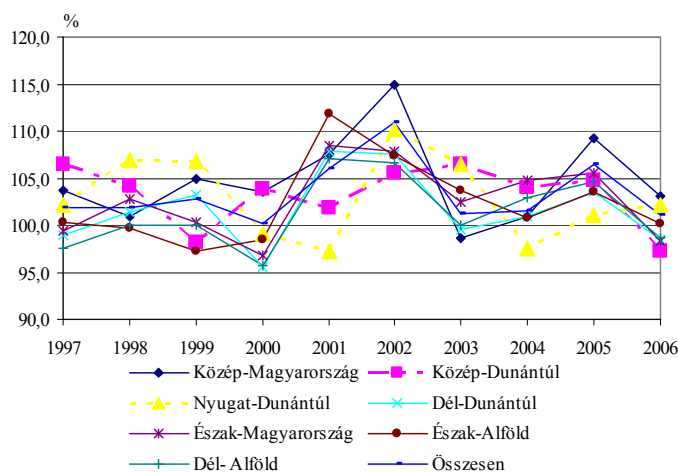
Forrás: KSH alapján saját szerkesztés.

Az egyes régiók adott időszakra vonatkozó mindenkori (11) EU átlagaihoz viszonyított adatai szerint, 1996-ban az Európai Unió átlaghoz mért GDP volumen országosan mindössze 46,6%-os volt. Ez évről-évre növekedő tendenciájú, ám nagysága 2006-ban is az összesnek mindössze 64,8%-a volt. A gazdasági teljesítőképesség viszonylagosan alacsony szintje ugyanakkor különböző támogatások, lehívható uniós pénzeszközök pályáztatását, felhasználását teszi lehetővé.

Az uniós források pályázataiban azok a régiók vehetnek részt, akiknek a fejlettségi szintje nem éri el az EU átlag 75%-át. Ez mindössze a Közép-magyarországi régiót nem érinti, ahol 1999-től e fölé emelkedett az egy főre jutó GDP, 2005-ben eddig már az átlagnál 4,4, illetve 7,6%-kal magasabb volt. 2006-ban a második legnagyobb produktumot adó Nyugat-Dunántúl mutatószáma is csak az EU átlag 65%-a volt, Közép-Dunántúl pedig megközelítette az 59%-ot. A többi régió elmaradása ezektől lényegesen nagyobb, hiszen produktumuk alig haladja meg az uniós átlag kétötödét.

2. ÁBRA

Az egy főre jutó GDP alakulása régióként az EU átlagokhoz viszonyítva

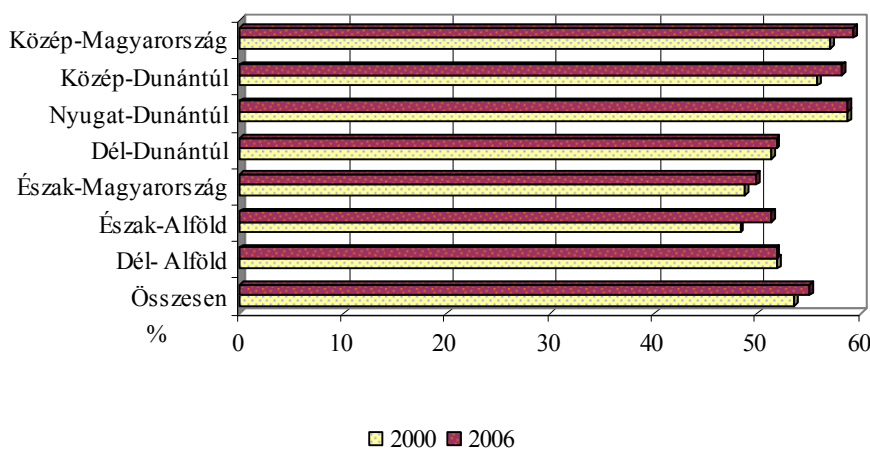
Forrás: KSH alapján saját szerkesztés.

A népesség gazdasági aktivitása és foglalkoztatottsági jellemzői

Kedvezően változott a népesség gazdasági aktivitása. Az aktivitási arány¹² az ezredfordulótól napjainkig emelkedett, hiszen a mértéke 2000-ben még csak 53,5% volt, ez 2006-ra 55,0%-ra emelkedett. A legmagasabb foglalkoztatottsági szint 2000-ben még a Nyugat-Dunántúlon volt, 58,7%-kal, s ez 2006-ban is ezen a szinten maradt. Ekkor már a Közép-Magyarországi régió rendelkezett a legmagasabb aktivitási rátával, mely 59,2% volt. A többi régióban mindenütt a növekedés volt a jellemző, de pl. Észak-Magyarországon a vizsgált időszakban nem érte el az 50%-os szintet. (2000-ben még az Észak-alföldi régió is ebbe a kategóriába tartozott, azonban a 3,1 százalékpontos növekedéssel ez 2006-ra 51,4%-ra emelkedett.

3. ÁBRA

A régiókban élő népesség aktivitási aránya (%)

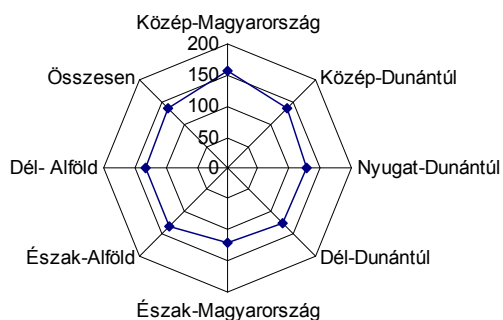
Forrás: KSH alapján saját szerkesztés.

Az aktivitás emelkedésével összefüggésben nőtt az alkalmazásban állók száma. 2000 és 2006 között a növekedés jelentős volt annak ellenére, hogy az alkalmazotti létszámba tartozók módszertani fogalma 2003-ban alapvetően megváltozott, hiszen addig csak a főállásúként dolgozók tartoztak ebbe a kategóriába. Legnagyobb növekedés itt is a Közép-magyarországi régióban volt, több mint másfélszeres, de Közép-Dunántúl és az alföldi régiók is közel egyharmados növekedést mutattak fel. Ugyanakkor Észak-Magyarországon az aktivitáshoz hasonlóan itt is a legkisebb, közel egyötödös volt az emelkedés.

4. ÁBRA

Az alkalmazásban állók számának változása régióként (2006)

2000=100,0

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés.

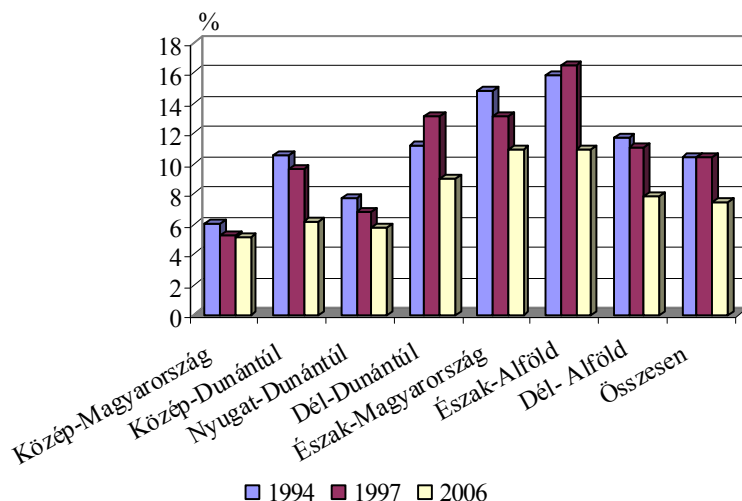
A munkanélküliségi ráta, mint komplex térségelemzési mutató a GDP-hez hasonlóan egyaránt jól kifejezi az egyes régiók időbeli és térbeli különbségeit. 1994-ről 2006-ra jelentősen, 10,4%-ról 7,5%-ra csökkent a mutató országosan.

1994-ben Közép-Magyarország után (ahol 6% volt a ráta) a Nyugat-Dunántúlon volt a legkedvezőbb a mutató, 7,7%. A többi régióban mindenütt 10% fölötti volt a mérték, melyek közül 15,8%-kal kiemelkedett az Észak-alföldi régió, s ettől mindössze egy százalékponttal maradt el Észak-Magyarországé. Ekkor országosan minden 10. munkaképes korú ember munkanélküli volt, az előbbieken említett régiókban pedig minden 8. Ez a rendszerváltást követő évek egyik legnehezebb időszaka volt, amikor a korábbi nagyvállalati struktúra alapjaiban kezdett kialakulni a kis- és középvállalkozások sora, egyúttal gomba módra nőttek az egyéni vállalkozások is. Ez utóbbiak ekkor főként ún. kényszervállalkozók voltak, csökkentve ezzel a munkanélküliek jelentős táborát.

1997-re országosan ugyan nem változott a ráta mértéke, de a régiók között további átrendeződés következett be e területen. Az 1996-os „Bokros csomag” gazdaságot stabilizáló megszorításai a vállalkozói, foglalkoztatottsági struktúrát is befolyásolták. 1994-hez képest viszont csak az Észak-Alföldön (16,5%), és Dél-Dunántúlon (13,2%) nőtt a mutató, a többi régióban lassú ráta csökkenés volt tapasztalható.

5. ÁBRA

A munkanélküliségi ráta alakulása régiónként

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés.

2006-ra már országosan 7,5%-ra csökkent a munkanélküliségi ráta, ekkor minden 13. aktív volt munkanélküli. Valamennyi régióban számottevő csökkenés volt tapasztalható. Az egyébként is alacsony Közép-magyarországi régió mutatószáma 5,1%-ra csökkent, sorrendben a 2. legkedvezőbb helyen ismét a Nyugat-Dunántúl állt, 5,7%-os mutatójával. Mindössze az Észak-alföldi régióban maradt a mutató tíz százalék felett (10,9), a többiben jelentős volt a munkanélküliek számának a csökkenése.

Legnagyobb pozitív változás a Közép-Dunántúlon volt, itt ugyanis a vizsgált időszak eleji 10,6%-os mutató 6,1%-ra esett vissza. Ez főként a külföldi tőkebefektetések székesfehérvári koncentrációjával függött össze, amelyre betelepült ipari bázisok felszívták azt a jelentős,

korábban többnyire nagyvállalati szektorban dolgozó munkaerőt, akik által jelentősen csökkent a munkanélküliség mértéke.

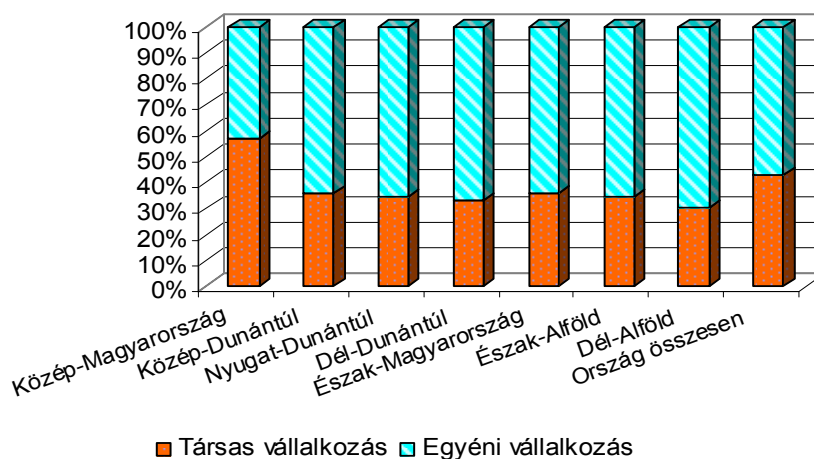
2006-ban az országos átlagot 4 régió munkanélküliségi rátája haladta meg, a Dél-Dunántúlin kívül valamennyi az alföldi térségben található. A budapesti dominanciájú Középmagyarországi régiót leszámítva a legkisebb mutatójú Nyugat-Dunántúl és a legmagasabbat jelző Észak-Alföld között 1,9-szeres a különbség.

Vállalkozások a régiókban

A 2007-ben az országosan regisztrált közel 1 millió 234 ezer vállalkozás száma 4,8%-kal volt több mint öt évvel korábban. Jelenleg a vállalkozások 43%-a társas, 57%-a pedig egyéni vállalkozási formában működik, ahol 2003-hoz képest 4 százalékponttal nőtt az egyéni aránya. A fővárost is magába foglaló Közép-Magyarország kiemelkedő gazdasági szerepe miatt itt a társas vállalkozások aránya az átlagot jóval meghaladó mértékű, 56,8% volt, míg a többi régióban ez 30–36% között mozgott. Főként Közép-Dunántúlon és Észak-Magyarországon volt az arány kissé magasabb, míg a Dél-Alföldön az egyéni vállalkozások szerepe volt nagyobb, az összesnek 70%-át adták. A vizsgált öt évben éppen a Dél-alföldi régióban nőtt leginkább, közel 18%-kal az egyéni vállalkozások száma, s növekedés mindössze az Észak-alföldi régióban volt még jellemző. Ezt főként a térségre jellemző mezőgazdasági egyéni gazdálkodás östermelői adószámainak regisztrálása befolyásolta.

6. ÁBRA

A regisztrált vállalkozások vállalkozási formánkénti megoszlása (2007)

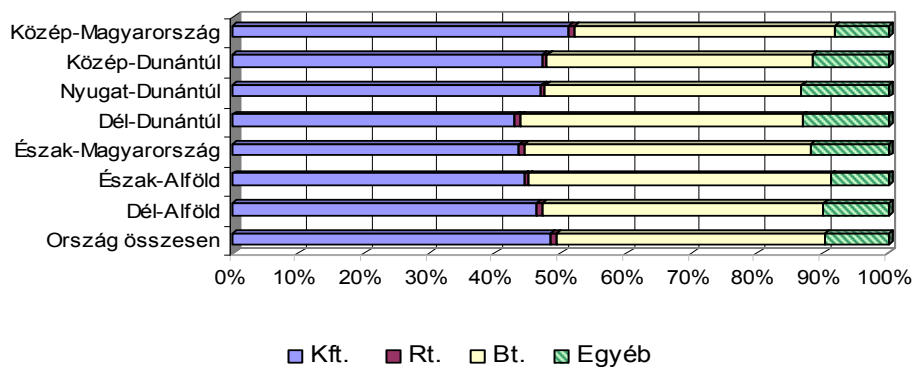
Forrás: KSH (2008) alapján saját szerkesztés.

A társas vállalkozások gazdálkodási formáiban a korlátolt felelősségű társaságok a leggyakoribbak. Számuk is a legintenzívebben nőtt a vizsgált öt évben, mintegy harmadával több működött 2007-ben, mint 2003-ban. A növekedés főként a gazdasági szervezetekről szóló törvény változásával van összefüggésben, az alapításhoz szükséges tőke csökkenése e szervezeti forma alapítását indukálta.

Országosan 2007-ben az összes társas vállalkozás 48,5%-a Kft. formában működött, mely Közép-Magyarország után a Közép-Dunántúlon és a Nyugat-Dunántúlon volt a legjellemzőbb. Különösen Vas és Komárom-Esztergom megyében volt kedvelt, ezekben a megyékben a társas vállalkozások több mint fele ebben a formában működött. 2003-ban a korlátolt felelősségű társaságok aránya még csak 42% volt, mely az elmúlt öt év alatt jelentősen emelkedett, egyúttal a betéti társaságok aránycsökkenését vonta maga után.

7. ÁBRA

A társas vállalkozások gazdasági formáinkénti megoszlása a régiókban (2007)

Forrás: KSH (2008) alapján saját szerkesztés.

Gazdasági áganként már nagyobb az egyes gazdálkodási formák megoszlásának szórása a régiók között. Arányaiban a legtöbb részvénytársaság, 9,2%, a villamos energia-, gáz-, gőz-, vízellátás nemzetgazdasági ágban működött, de ez az arány némileg mérséklődött az öt évvel korábbihoz képest. A pénzügyi közvetítés ágban is 6,6% volt a mutató, mely már számottevőben, 2,4 százalékponttal csökkent 2003-hoz viszonyítva. Az első nemzetgazdasági ágban, a helyi sajátosságok fennállása mellett, ezek a nagyságrendek általában régióként is jellemzőek.

2007-re országosan az egyéni vállalkozók száma 2%-kal, mintegy 700 ezerre csökkent. Legnagyobb mértékben, közel tizedével Közép-Magyarországon, illetve Dél-Dunántúlon esett vissza a számuk. A növekedés a két alföldi régióban volt számottevő.

2007-ben az egyéni vállalkozók több mint kétötöde főfoglalkozásuként, ettől kisebb mértékben mellékfoglalkozásuként, közel ötödében pedig nyugdíjasként dolgozott.

2007. év végén országosan a regisztrált vállalkozások 29%-a foglalkoztatott nélkül, vagy ismeretlen létszámmal működött, számuk a 2003. évinek mindössze 43%-a volt. Öt év alatt a foglalkoztatott nélküli egyéni vállalkozások száma negyedére apadt, míg a társasok esetében 8%-os növekedés figyelhető meg. 2007-ben a két szélsőértéket képviselő régió arányszáma (Közép-Magyarország és Dél-Alföld) között 16 százalékpont az eltérés. A Közép-magyarországi régió kiemelkedően magas aránya a fővárosi adatnak köszönhető, ahol a vállalkozások közül minden 2.–3. a fenti kategóriába tartozik. A vállalkozások számát és arányát tekintve meghatározóak a kis- és középvállalkozások (250 fő alattiak), amelyek jelentős sze-

repet töltenek be az ország gazdasági életében. 2007 év végén a vállalkozások 99,9%-a az említett kategóriába tartozott, s mindössze 900 volt a 250, vagy annál több dolgozót foglalkoztatók száma. (A kis- és középvállalkozások besorolása a következő: a legfeljebb 49 főt foglalkoztató vállalkozás kisvállalkozásnak, az ennél többet, de 250 főnél kevesebbet foglalkoztató középvállalkozásnak minősül. A kisvállalkozáson belül, a legfeljebb 9 főt foglalkoztatók esetében mikro vállalkozásról beszélünk.) 2003-hoz viszonyítva a kis- és középvállalkozások száma 4,7%-kal növekedett, ugyanakkor a vállalkozásokon belüli arányuk nem változott.

1. TÁBLÁZAT

A vállalkozások létszám-kategóriánkénti megoszlása, %, 2007. december 31.

Régiók	0 és ismeretlen	fős létszámú					Összesen
		1–9	10–19	20–49	50–249	250 és több	
Közép-Magyarország	36,3	60,6	1,9	0,8	0,4	0,1	100,0
Közép-Dunántúl	25,1	71,8	1,8	0,9	0,4	0,1	100,0
Nyugat-Dunántúl	25,0	72,0	1,7	0,9	0,4	0,1	100,0
Dél-Dunántúl	27,0	70,3	1,5	0,7	0,3	0,0	100,0
Észak-Magyarország	24,5	72,4	1,7	0,9	0,4	0,1	100,0
Észak-Alföld	22,7	74,2	1,6	0,9	0,4	0,1	100,0
Dél-Alföld	20,1	76,9	1,7	0,9	0,4	0,1	100,0
Összesen	28,8	68,1	1,8	0,8	0,4	0,1	100,0

Forrás: KSH (2008) alapján saját szerkesztés.

2007 végén 1 226 ezer kisvállalkozást regisztráltak országosan, 56 ezerrel többet, mint 2003-ban. 43%-uk társas vállalkozásként volt bejegyezve, szemben az 50–249 főt foglalkoztató közel ötezer középvállalkozással, ahol arányuk elérte a 99%-ot.

A kis- és középvállalkozások 1000 lakosra vetített számát tekintve a Közép-magyarországi régió áll az élen, ahol 170 a mutató értéke, melyen belül kiemelkedően magas (208) a főváros adata. A dunántúli régiókban a vállalkozási aktivitás kedvező, ugyanakkor Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon a kis- és középvállalkozások ezer lakosra jutó száma nem érte el a 100-at. 2003-hoz viszonyítva országos átlagban hattal nőtt a mutató értéke, melyen belül a Dél-Dunántúlon enyhén csökkent, a Dél-Alföldön pedig 17-tel emelkedett, de még így is az átlag alatt maradt.

A vállalkozások létszám-kategóriánkénti, illetve gazdasági ágankénti megoszlása szerint jelentősek a különbségek. 2007. év végén a 10–19 fős vállalkozások 27%-a a kereskedelem, javításban, 21%-a az iparban, 15%-a pedig az építőiparban tevékenykedett. A létszám-kategória növekedésével párhuzamosan emelkedett az ipari ágban bejegyzettek aránya, az 50–249 fős vállalkozások negytedede már e területen volt regisztrálva, melyen belül a két szélső-értéket képviselő régió között 1,9-szeres a különbség. (Észak-Magyarországon a 50–249 főt foglalkoztató vállalkozások 52, a központi régióban 28%-a tartozott az iparhoz.)

Az Európai Unió tagjai között és a tagságra várók sorában is kevés valóban regionalizált ország található, amely valódi alkotmányos státusszal, magas fokú autonómiával és domináns szereppel is rendelkezik. A Regionális Önkormányzatok Európai Chartája egyfajta minimál standardként szolgálhatna, mégsem beszélhetünk tagállami megállapodásról adott téma tekintetében. A nemzeti tradíciók, az állami politika elsőbbséget élvez a tagállamok belső nemzeti középszintjének felépítése, kialakítása tekintetében. Az uniós forrásokhoz való hozzáférés, a lehívás elsődleges feltétele a régiók létrehozása, melyhez a területfejlesztésről szóló törvény járult hozzá Magyarországon. A magyar 2004-es európai Unióhoz történő csatlakozás már egy megváltozott prioritás-szemléletű Európai Unióhoz történt. A kilencvenes években az Európai Bizottság szemszögéből a regionalitás még térhódítást mutatott, alapvető referenciaként szolgált, a csatlakozásra pedig megtorpanás volt tapasztalható. Az uniós források felhasználására az újonnan csatlakozó országok tekintetében centralizált irányítási modell kiépítésére került sor. Egyet kell értenem Pálné Kovács Ilona álláspontjával, abban a tekintetben, hogy az Európai Unió bővítésével a regionalizmus hanyatlása következhet be (*Pálné Kovács 2004*). Regionális fejlesztési tanácsok és ügynökségek hálózata épült ki a partnerségi elvvel összhangban, azonban központi szinten maradt a források elosztása, leosztása feletti döntés lehetősége, melynek következtében a nemzeti fejlesztéspolitikai intézményrendszer nem működhet hatékonyan. Úgy tűnik számomra, hogy a csatlakozással a területi egyenlőtlenségek inkább erősödtek, semmint gyengültek volna. Az Unió versenypiacán az erős gazdasággal rendelkező régiók esélyei jobbak, a jelentős közösségi strukturális alapokra jobb eséllyel pályázhatnak, ahogyan ez a dunántúli és a kelet-magyarországi régiók esetében is tapasztalható.

Azzal, hogy a megyerendszer helyett három, négy esetleg hét területi igazgatási egység jöjjön létre. A régióépítés azonban egy szerves fejlődési folyamatot jelöl, amelynek eredménye a gazdasági régió és optimális esetben erre épül rá a közigazgatás (*Ivancsics 2001*). Ebből következően a régiók kialakítása egyfajta folytonosságot feltételez: folytonos fejlődését nemcsak a jogszabályoknak, hanem a megvalósítani kívánt céloknak is.

Jegyzetek

¹ Piac & Profit, Regionalizmus: Régiók Chartája, 2005/3. szám, lásd még Magyar Közigazgatás 1999/1., Regionális Önkormányzatok Európai Chartája

² Az adminisztratív régió szerepe: Az Európai Unió és a nemzeti közigazgatás kapcsolatát tekintve megállapítható, hogy nem beszélhetünk uniós értelemben vett közigazgatásról, mivel az tagállami kizárólagos hatáskörbe tartozik. Az Európai Unió esetében elmondható, hogy a közigazgatási feladatok ellátása a tagállamok központi, területi és helyi közigazgatási szintjén történik. Területi közigazgatás és regionális politika funkciója kettős: közigazgatási és területfejlesztési aspektusú. A régió egyfajta összekötő kapocsként szolgál központi és helyi szint között. Két főbb fajtája van, az ún. tervezési stratégiai régió (önálló közigazgatási egység-területi autonómiával rendelkezik) és a közigazgatási régió (tényleges közigazgatási és politikai autonómia jellemzi). A különbségtétel jelentős, az Európa Tanács számára ugyanis a közigazgatási régiónak nevezett területi középszint minősül régió-nak, a regionális önkormányzat adminisztratív módon működve, önszerveződés jogával rendelkezve, a központi vezetés és a helyi önkormányzatok közé választott testület, jelentősége az önszerveződés jogának fennállása.

³ Wiener Gy. gondolata id. Szabó, P., 19. o.

⁴ V.ö. 35/1998. (III. 20.) sz. OGY határozat az Országos Területfejlesztési Koncepcióról

⁵ 97/2005. (XII.25.) OGY határozat az Országos Területfejlesztési Koncepcióról

⁶ A 2000 márciusában a 2010-ig tartó ún. lisszaboni gazdasági stratégiában foglalkoztatási és szociálpolitikai célok jelennek meg, elérni azt, hogy az Európai Unió 2010-re a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává váljon, amely képes a fenntartható fejlődésre, miközben nagyobb szociális kohézióval több és jobb munkahelyet teremt. A lisszaboni stratégia céljai: a foglalkoztatás, a gazdasági reformok és a szociális kohézió megerősítésének megcélózása a tudásalapú társadalom kiépítésével párhuzamosan. A célok elérése érdekében a tagállamok még szorosabban összehangolják és koordinálják gazdaságpolitikájukat, közös iránymutatásoknak megfelelően fogalmaznak meg konkrét célokat. 2001-ben a göteborg-i csúcson a fenntartható fejlődés stratégiájának megalkotásáról született döntés, mely koncepció lényegi eleme a környezetvédelem, a gazdasági növekedés és a szociális előrehaladás egységes összhangja.

⁷ A konkrét fejlesztés kidolgozásánál figyelembe kell venni makro- és mikro szinten egyaránt érvényesítendő követelményeket, a társadalmi esélyegyenlőséget érvényesíteni, a romák helyzetét javítani kell. Cél a fenntarthatóság biztosítása, a környezeti (természeti, táji, kulturális örökség) szempontok, továbbá a szubszidiaritás elvének és a területi szempontoknak (térszerkezet, területiség, településhálózat, helyi adottságok) érvényesülése pedig követelmény.

⁸ 35/1998. (III. 20.) Országgyűlési határozat az Országos Területfejlesztési Koncepcióról

⁹ 1999. évi XCII. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény módosításáról

¹⁰ Statisztikai tükör, I. évfolyam 54. szám, KSH, 2007. október 04.; A vállalkozások regionális különbségei Magyarországon, KSH, Győri Igazgatósága, 2008. szeptember

¹¹ A magyarországi régiók hasonlítása 2001-ig az EU15-ök, 2002-2004-ig az EU25-ök, 2005, 2006 években pedig az EU27-ek átlagához történt.

¹² Aktivitási arány: a foglalkoztatottak és a munkanélküliek együttes száma a 15–74 éves népességben belül.

Irodalom

- Ács N.–Orova M.–Szmetana Gy. (2003) *Nemzetközi Közszektor*. Finance Oktatási és Kutatási Alapítvány, Unió Kiadó, Budapest.
- Benedek J. (2000) *A társadalom térbelisége és térszervezése*. Risoprint, Kolozsvár.
- Csiffári T. (2004) *EU. Minden, amit tudni kell az Unióról. Az Európai Unió és Magyarország, Információk, adatok az Európai Unióról és Magyarország csatlakozásának feltételeiről, következményeiről*. Kőmíves Könyvkiadó, Budapest.
- Horváth Gy. (2008) Magyarország térszerkezete és a régió intézménye. – *Területi Statisztika*. 4. 329–323. o.
- Horváth Z. (2005) *Kézikönyv az Európai Unióról*. Hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Ivancsics I. (2001) A területfejlesztési, államigazgatási és önkormányzati regionalizáció lehetősége. – *Comitatus*. 11. 11–26. o.
- Kengyel Á. (2008) *Kohézió és finanszírozás. Az Európai Unió regionális politikája és költségvetése*. Akadémiai Kiadó Zrt., Budapest.
- Kovács Z. (2001) *Társadalomföldrajzi kislexikon*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Kurucsai Cs. (1998) A regionalizmus útja a Regionális Charta tervezetig. – *Comitatus*. 12. 39–43. o.
- Kurucsai Cs. (1998) A regionalizmus útja a Regionális Önkormányzat Európai Chartájának tervezetig II. rész. – *Comitatus*. 2. 66–73. o.
- Lengyel I. (2003) *Verseny és területi fejlődés*. JPTEPress, Szeged.
- Regionális Önkormányzatok Európai Chartája* (1999)
- Nagy I. (én.) *Szép új világ: a „létező regionalizmus” felé*. <http://comitatus.freeweb.hu/a6.htm> Letöltve: 2011. 11. 15.
- Pálné Kovács I. (2004) A régió, a közigazgatási régiók esélyei hazánkban. – *Magyar Tudomány*. 9. 952–961. o.

Regionalizmus: Régiók chartája. <http://www.piacprofit.hu/?template=magazin-cikk&id=2739> Letöltve: 2011. 06. 20.

Statisztikai tükrök. (2007) KSH, 2007. október 04.

Szabó P. (2005) Régió meghatározott területi egység. – Nemes Nagy J. (szerk.) *Régiók távolról és közről.* ELTE, Budapest. 7–63. o.

Torma A. (2001) *Európai közigazgatás, régiók, önkormányzatok.* Virtuóz Kiadó, Budapest.

A vállalkozások regionális különbségei Magyarországon. KSH, Győri Igazgatósága, 2008. szeptember.

Hivatkozott jogszabályok

35/1998. (III. 20.) sz. OGY határozat az Országos Területfejlesztési Koncepcióról

97/2005. (XII.25.) OGY határozat az Országos Területfejlesztési Koncepcióról

1999. évi XCII. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény módosításáról

THE JUDICIAL AND SOCIAL PREREQUISITES AND THE ECONOMIC SIGNIFICANCE OF PLANNING-STATISTICAL REGIONS IN HUNGARY

DIÁNA SZEKERES

The aim of the present paper is to thoroughly examine the judicial background and development of Hungary's planning-statistical regions, including the beginning and consequences of Hungary's EU accession. The idea of Hungary's transition to a regional structure had a variety of forms at the beginning. It was not immediately before Hungary's EU accession, but much earlier that the idea of transition to regions emerged, mainly in connection with the institutional changes in public administration and during the regional development boom. .

Hungary's planning statistical regions, which had very diverse economic parameters, went through several changes with extreme differences in development in the eastern and western parts of the country. At the same time the capital city with one fifth of the country's population (has) lived its own independent life, outperforming the economic parameters of the newly made regions, increasing the gap.

The aim of the present paper is to summarize, introduce, and analyse the decade-long judicial processes and economic indicators using statutes and statistical data.